

אמונה – שכל או רגש?

מטרות הפעולה

החניכים ידונו במושג האמונה בכלים של שכל ורגש, ויגיעו להבנה שאמונה היא משהו אחר, במושגים שמעבר להבנה הבסיסית והראשונה.

מבנה הפעולה

- א. פתיחה- מה מפעיל אותנו?
- ב. הצפת מושג האמונה.
- ג. אמונה = דבקות?
- ד. סיכום.

מהלך הפעולה

א. פתיחה- מה מפעיל אותנו?

נתחיל ב'מבחן עצמי' לחניכים: היכן הם ממקמים את עצמם בין שכל לרגש?
נעמיד לפני החניכים ציר דמיוני (למשקיעים- אפשר גם פיזי) בעל שני קצוות: א' או ב'.
נשאל את החניכים שאלות אשר ימחישו להם לאיזה כיוון הם נוטים יותר- א' או ב'. כאשר התשובה היא א'- ילך החניך צעד אחד לכיוון קצה אחד של הציר, וכאשר התשובה היא ב' – יצעד החניך אל הכיוון השני. (מומלץ כמובן להוסיף ולשנות שאלות בהתאם לגיל והרכב הקבוצה)

שאלות לדוגמא:

בחופש הגדול אני בדרך כלל...

א. מבלה לפי תכנון מסודר. ב. זורם עם מה שבא לי באותו היום

כשיש לי התלבטות אני...

א. עושה מה שמרגיש לי הכי נכון. ב. מתייעץ עם דמות שחשובה לי

אם הייתם הולכים לבית הספר הוגוורטס, לאיזה בית הייתם משתבצים?

א. הפלפאף / גריפינדור. ב. סלית'רין/ רייבנקלו.

אני מעדיף...

א. שיעור אומנות על שיעור לשון. ב. שיעור לשון על שיעור אומנות.

בשעות הפנאי אני אוהב יותר...

א. לשמוע מוזיקה ב. לקרוא ספר.

הכי אני אוהב את חג...

א. פורים ב. שבועות

אני מעדיף להיות...

א. סופר ב. חוקר באוניברסיטה

אני עושה ספורט כי...

א. זה כיף לי. ב. חשוב לשמור על הבריאות.

ב. הצפת מושג האמונה

1. חוויה:

נביא לקבוצה **שני בקבוקי קולה: RC קולה, וקוקה קולה**. נבחן את החניכים ב'טעימה עיוורת' - מה הם חושבים שנמזג להם בכוס כאשר הם עוצמים את העיניים. כמובן שכדאי לייצר עניין לפני שחושפים שאתם מצוידים בבקבוקי קולה - "מי אוהב RC יותר מקוקה קולה?" וכו'.

2. עיבוד:

נדון ונציף יחד עם החניכים תובנות הקשורות לטעימה העיוורת של הקולה. שאלות לדוגמא:

• שלב ראשון - הקשר בין קולה לאמונה.

- האם אני מופתע שהצלחתי או לא הצלחתי לזהות מה שתיתי?
- כמה הרגשתי שאני יודע בביטחון מה שתיתי?
- למה לא זיהינו?
- איך זה מסתדר עם המציאות בה ברור לכולם שקוקה קולה טעימה יותר?

• שלב שני - שאלות מקדמות:

- מה ההבדל בין ידיעה להרגשה?
- האם זה שהרגשתי שאני אדע להבחין נתן לי תחושת ביטחון מזויפת?
- האם הרגש (הטעם) מתעתע בנו? למה?

כהכנה לשלב הבא, נשאל את החניכים שאלות הכנה:

(מומלץ לא להיגרר לדיון, אלא להסביר שבהמשך נרחיב את האמירה ונדייק אותה יותר.)

- ✓ כשאני קונה קולה- אני מאמין שמה ששמו לי בפנים זה קולה! איזו מן ידיעה זו (אם בכלל...)?
- ✓ האם האמונה שלנו מבוססת על ידיעה או על הרגשה? מה היחס ביניהם?

סיכום ביניים

בשלב הראשון, ניסינו להבין מה מוביל אותנו. כפי שהבנתם, בשלב הראשון ניסנו למקם את עצמנו על ציר בין שכל לרגש. אח"כ- במבחן הטעימה העיוורת ובדיון שאחריו- ניסינו לאתגר קצת את ההבנה שלנו ביחס לאמונה, שכל, ורגש. עכשיו ננסה לסדר קצת יותר את הדברים. (ואולי לקבל קצת תשובות 😊)

ג.אמונה= דבקות?

נקרא עם החניכים את מאמרו של הרב שלמה אבינר- 'מה המובן של מושג האמונה?' (נספח 1) ואחריו נענה יחד עם החניכים על שאלות הנוגעות לחיינו:

- ✓ אילו סוגי "אמונות" אנחנו מכירים במציאות?
- ✓ האם אמונה תמימה היא אמונה של רגש?

ד.סיכום

אפשר לסכם גם במילים שלנו, אבל הראי"ה קוק עושה את זה מצויין:
צריך לדעת שאי אפשר לפנות אל השי"ת בשום שכל ובשום רגש, וקל וחומר בשום חוש, כי אם באמונה לבד, ותפילה היא אמונה, ויראה ואהבה הנם גם כן גילויים של האמונה. ומה שאומרים חוש האמונה או רגש האמונה, וקן וחומר אם נאמר מדע האמונה ושכל האמונה, הם דברים של שמות מושאלים לבד, כי עצמות האמונה אינה שום דבר מהם, כי אם עליונה מכל אלה שאין בה מחסור מכל, שכוללת באחדות ושלמות עליונה את התמצית היותר מובחר וחזק מכל הנ"ל.
(מאמרי הראי"ה, עמ' 70)

כמובן שיש עוד מה ללמוד, להרחיב ולהעמיק. אנו ממליצים לכם, (גם למדריכים וגם לחניכים) לברר עוד את הסוגיה החשובה הזו.

מקורות להרחבה ניתן למצוא בין היתר כאן << <https://bit.ly/2PJNNGG>

בהצלחה רבה! 😊

נספח 1:

מה המובן של מושג האמונה? הרב שלמה אבינר

יש טוענים שאמונה היא רגש. הגדרה זו הינה הנשק הראשי בידי האתאיסטים, שהרי רגש הוא דבר אישי שאינו ניתן להעברה, אם-כן אמונה היא דבר פרטי. מי שזכה, זכה, מי שלא זכה, פטור ממילא. זאת ועוד, רגש הוא דבר בלתי-יציב, שעולה ויורד חליפות.

פחות גרועה היא ההגדרה שאמונה היא שכל. לעומת הרגש שאינו קבוע, שכל הוא דבר קבוע. השכל חותר אחר האמת וגם ניתן להעברה לזולת. אך גם הסבר זה אינו שלם, מאחר שכל ההוכחות בדבר האמונה בד', מעולם לא שכנעו מי שאינו מאמין אלא רק את מי שהיה משוכנע מלכתחילה. לכן, אם מישהו משתכנע ממצאות ד' על-ידי הוכחה, זה סימן שבתוכיותו כבר האמין בד', אלא שהדבר היה מעורפל, וההוכחה רק ביררה לו מה שכבר היה בו. זאת ועוד. הגדרה זו ממעטת מאוד בערך האמונה, כמו שיוצא מדברי הפילוסוף בתחילת ספר 'הכוזרי'. עבור אותו פילוסוף, אדם שאינו מאמין בד', אינו אלא אדם שחסרה לו ידיעה חשובה ומרכזית – כדוגמת אדם שלא ידע כי השמש נייחת וכדור הארץ נייך. אתאיזם הוא חור חמור בהשכלה. מלך כוזר משיב לו: אמונה אינה ידיעה בעלמא שהרי הנוצרים והמוסלמים מוכנים להרוג וליהרג עבור אמונתם. על כך משיב לו הפילוסוף שאלומות אינה דבר נאה. מלך כוזר מודה בהחלט, אך בכל זאת זה סימן שהם חיים את אמונתם.

ומכאן להגדרה האמיתית, שאמונה היא דבקות. נכון שהוכחות, ידיעות ולימודים יכולים להביא לאמונה. אך עצם הידיעה עדיין אינה אמונה. אדם הלומד דבר מה, ייתכנו אצלו שלושה מצבים: א. הוא חי את הדבר. ב. יחסו לא אכפתי, נייטרלי. ג. הוא שונא אותו. כך התורה יכולה להיות עבור האדם מישראל סם חיים, סם המוות או סם חסר משמעות. יש פסוק: "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז יב). אם לומדים באופן הראוי, אז חיים את הנלמד. לעומת זאת, "צדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב ד): אמונה היא עצם החיים. המאמין בדבר, חי את הדבר ולא רק יודע אותו. אפשר לדעת דבר בלי לחיותו. אם-כן, להאמין בדבר, הוא לחיות את הדבר, להיות קשור, דבוק ומחובר אליו. אמונה בד' היא קישור לד' ודבקות בד'.

הקשור לד' והדבק בד', אין לו שאלה כלל אם ד' קיים. רבי שלמה אבן-יוזבא, שחי בתקופת האינקוויזיציה בספרד, מספר בספרו 'שבט יהודה' מעשה בתלמיד-חכם, פילוסוף, שהרצה בבית-הכנסת על ההוכחות למציאות ד'. התפרץ אחד מן הקהל: אתה רוצה להוכיח לנו את מציאות ד'? והרי על מה אנו נהרגים יום יום!?

האמונה בד' מתגלה בידיעה שיש ד'. רבנו יהודה הלוי מעיר: כל ידיעה – יכול מישהו חכם יותר לבטלה. לכל שכנוע יש שכנוע הופכי. לכן, כל מה שבא בשכל, הינו מסופק. מרן הרב קוק מברר שמבחינה הלכתית דברי הרופאים אינם ודאיים, ובכל זאת סומכים על דבריהם כדי לחלל שבת, שהרי גם ספק פיקוח-נפש דוחה שבת (שו"ת דעת כהן סי' קמ). נאמנות

הרפואה אינה ודאי אלא ספק, וכן ביחס לכל המדעים. קל וחומר, מדעי הרוח כגון היסטוריה.

לכן איש מדע צריך לומר: אני משוכנע בדבר תאוריה מסויימת, אך אני פתוח לשמוע תאוריות אחרות. אך איש דת לא יוכל לומר: אני מאמין בד', אך אני פתוח לשמוע אמונות אחרות, כי אמונה יושבת כל-כך חזק בתוך הנפש, עד שאין שום אפשרות שיתפרץ דבר סותר ויזעזע אותה (עולת ראייה ב, עמ' תעה). בכך היא שונה תכלית השינוי מידיעה הניתנת לערעור. אגב, יש דתיים המנסים לשכנע בעזרת הוכחות הפועלות רק על אלה שאינם משכילים דיים. בכך הם מרחיקים את המשכילים מן האמונה.

אי-ידיעה בהחלט אינה פוגמת באמונה. ייתכן אדם מאמין הטוען שיש לו דבקות בד' אך אינו מסוגל למסור הגדרות על ד', והוא מאמין אמיתי (מידות הראיה, אמונה יח). דוגמה פשוטה לכך היא ילד שאמונתו טהורה, למרות שאינו יודע להגדיר מיהו ד' (מאמרי הראיה עמ' 32). אי-ידיעת הגדרות פילוסופיות עמוקות, אינה פוגמת באמונה. כמובן, יש שאלות בסיסיות באמונה שכל אחד חייב לחקור ולדעת פתרון ולא להחביאן. גם היעדר רגש של מציאות ד' אינו פגם באמונה. אך כשם שאצל אדם משכיל, אמונתו צריכה להתגלות גם דרך שכלו, אצל אדם רגשן, אמונתו צריכה להתבטא גם דרך רגשותיו.

בכלל, אי אפשר לתת הגדרות על ד'. כל הגדרה בנויה מהכללה והבחנה ייחודית. למשל, שולחן מוגדר כשייך לכלל הרהיטים ומתייחד בכך שמניחים עליו דברים. כמובן, לא ייתכן להגדיר את ד' בעזרת דבר גדול ממנו. אך האמונה, הינה ניצוץ של רוח הקודש.